

CONSIDERAȚII PRIVIND PROCESUL DE GHETOIZARE A EVREILOR DIN CERNĂUȚI

Liviu Cărare

Institutul de Istorie „George Barițiu”, Cluj-Napoca

Abstract: *The Czernowitz ghetto, established by the Romanian administration of Bukovina in October 1941 contained more than 50,000 Jews. The Romanian regime interned all the Jews of Czernowitz in a ghetto as a preliminary measure to their deportation to Transnistria. By mid-November, about 30,000 Jews were deported. The conditions created in the ghetto were horrible and unhealthy – usually cramped, dirty, and with little food. To differentiate between Jews and non-Jews, the Military Government of Bukovina forced the Jews to wear the yellow badge (Star of David). A death penalty was enforced on any Jew caught trying to escape or caught outside the ghetto. After the establishment of the ghetto relationships between Jews and non-Jews developed in a sort of trade: frightened by the imminent deportation the Jews were selling their personal items (currency, jewellery, furs, chinaware, crystals) at ridiculously low prices. The hidden death sentence – deportation, was possible only after the Romanian economic needs were satisfied. Thus, a sorting commission was put together. This is how the mayor of Czernowitz, Dr. Traian Popovici managed to persuade the Romanian military governor and General Antonescu to leave the remaining 20,000 Jews, claiming that they were vital to the economic stability of the town. The image of the Jews as reflected in primary sources – secret services, gendarmerie and police reports – complete a global picture of the tragic and unfortunate events of the Holocaust in Romania.*

Keywords: Ghetto, Czernowitz, Traian Popovici, Star of David, deportation, holocaust.

După eliberarea Basarabiei și nordului Bucovinei, provinciile recuperate nu au fost imediat alipite statului român, ci au funcționat ca regiuni conexe, conduse de câte un guvernator. În guvernământul Bucovinei au intrat cele 5 județe din Bucovina (Câmpulung, Suceava, Rădăuți, Storojineț și Cernăuți), județul Hotin din nordul Basarabiei, iar din octombrie 1941 – și județul Dorohoi. Guvernământul Bucovinei a avut trei guvernatori: locotenent-colonelul Alexandru Rioșanu, mort în urma unei operații nereușite la 30 august 1941, generalul Corneliu Calotescu, unul dintre responsabilii deportărilor din 1941 și 1942, și generalul C.I. Dragalina, care a devenit guvernator în 1943. Basarabia a fost pusă sub administrația generalului Constantin Voiculescu.

La 22 iulie 1941, Alexandru Rioșanu, împluternicitul Generalului Antonescu pentru administrarea Bucovinei, a semnat Ordonanța referitoare la organizarea administrativă a teritoriilor din Bucovina eliberată¹.

---

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), Fond Inspectoratul General al Jandarmeriei (în continuare IGJ), dos. 27/1941, f. 125.

Administrația comunelor a fost încredințată primarilor, care reprezentau comuna și decideau în toate chestiunile de interes local. Mai multe comune formau o plasă, care era condusă de un prim-pretor ajutat de un pretor. Prim-pretorul era reprezentantul puterii de stat în plasă și, în această calitate, era șeful tuturor serviciilor din plasă și anume: agricol, silvic, sanitar, veterinar, tehnic și școlar. El mai era șeful poliției din plasă și avea în subordinea sa jandarmeria. Era organ de control și tutelă pentru comunele urbane nereședință și cele rurale. Decidea în prima instanță asupra tuturor contravențiilor de ordin administrativ și în a doua, asupra hotărârilor date de primari.

Câteva plăși formau un județ, care era condus de un prefect. El era șeful ierarhic al prim-pretorilor din județul său, organ de control și decizie în instanța a doua asupra hotărârilor date de prim-pretori. Era organ de control și tutelă pentru comuna sa urbană de reședință, șef al poliției județene și avea în subordinea sa pe comandantul Legiunii de Jandarmi și pe șefii polițiilor din comunele urbane. În exercitarea atribuțiilor sale era ajutat de directorul Prefecturii, care era locțiitor în lipsa lui. Teritoriul Bucovinei eliberate era persoană juridică, condus și administrat de împuternicitul generalului Antonescu, care era și organ de control și tutelă pentru municipiul Cernăuți. El era șeful ierarhic al tuturor administrațiilor de stat și al celor locale. Numea și licența funcționarii, exercitând asupra lor și puterea disciplinară. Aparatul administrativ al împuternicitului era format din direcțiuni, în frunte cu câte un director².

Luptele pentru eliberarea nordului Bucovinei s-au încheiat la 5 iulie 1941, până la sfârșitul lunii autoritățile române urmărind crearea unui aparat administrativ potrivit provinciilor eliberate. Regiunea trebuia pacificată și asigurată ordinea publică, fapt pentru care au fost întocmite mai multe note informative și dări de seamă referitoare la starea de spirit a populației, activitatea unor presupuse elemente subversive, alimentație, infraționalitate și alte aspecte ale vieții cotidiene.

O notă informativă secretă din 16 iulie 1941, alcătuită de Inspectoratul de jandarmi Cernăuți, prezintă starea de spirit din „teritoriul dezrobot”, informațiile fiind culese de „agenți acoperiți și rezidenți”³. În general, starea de spirit a populației este liniștită, toată lumea așteptând cu nerăbdare alungarea definitivă a bolșevicilor. În particular, în rândul evreilor, se discută decretul-lege referitor la trecerea bunurilor evreiești în patrimoniul statului și cadrul legislativ care reglementează exercitarea diferitelor meserii pentru evrei. Reacția față de aceste măsuri este una de apatie și indiferență, fiindcă sub regimul bolșevic majoritatea imobilelor fuseseră etatizate și chiar bunurile mobile de mare valoare fuseseră confiscate, trecând în patrimoniul statului sovietic. În comunele rurale evreimea este foarte îngrijorată, întrebându-se dacă va fi capabilă să își asigure cele necesare vieții zilnice prin muncă, fiindcă echipele de lucru alcătuite din evrei sunt refuzate de populația creștină⁴. O problemă stringentă este „lipsa aproape totală a alimentelor și articolelor de primă necesitate, adăugându-se la

---

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, dos. 79/1941, f. 59.

⁴ *Ibidem*.

această situație și lipsa banilor românești în special la populația românească, s-a manifestat o oarecare îngrijorare și nemulțumiri mai ales la puținele brutării la care s-a pus în vânzare pâinea, și care putea să fie cumpărată de evrei, ce dispuneau de bani românești”⁵.

Operațiunile militare pentru eliberarea Bucovinei ocupate au întrerupt activitatea întreprinderilor industriale și firmelor comerciale, care mai funcționau pe timpul ocupației. Populația era în lipsă acută de mărfuri de primă necesitate, și anume: făină de grâu și porumb, zahăr, sare, untdelemn, drojdie, petrol, deoarece „rușii în retragerea lor au evacuat o parte din cooperative, iar cele care nu au putut fi evacuate de ei au fost incendiate sau distruse”⁶. Despre starea grea a bucovinenilor informa și Legiunea de jandarmi Rădăuți: „populația din comunele Putila, Plosca, Seletin și Dihtinești este foarte îngrijorată din cauza lipsei de alimente și a imposibilității de a se aproviziona, dat fiind lipsa mijloacelor de transport. Această populație se hrănește cu cartofi, lapte și brânză, grâul și porumbul lipsind complet. În lipsa făinii, populația macină orz, măzărliche și neghină, din care face un fel de lipie ce ține loc de mămăligă. Singurul depozit de făină din regiune a fost incendiat de sovietici în retragere.”⁷

Autoritățile românești și-au dat seama că se confruntă cu o lipsă constantă a alimentelor, ce ar putea degenera în foamete la nivelul întregii provincii. La 23 iulie 1941, Inspectoratul de jandarmi Cernăuți sugera că „ar fi bine să se ridice restricțiile de trecere în județele vecine pentru aprovizionarea cu alimente și articole de primă necesitate a județelor din teritoriile eliberate”⁸. La 6 august 1941, același Inspectorat de jandarmi raporta: „în orașul Cernăuți pâinea se fabrică în cantități insuficiente, față de populația ce locuiește în oraș. La brutării se formează șiruri întregi începând cu ora 6 dimineața și mulți după o așteptare și înghesuială nemaipomenită pleacă acasă fără pâine.”⁹ Situația a fost sesizată și de consulatul german din Cernăuți, care informează că pentru a menține ordinea la o brutărie au fost aduși un locotenent-major împreună cu patru militari ce aveau baionetele puse la armă. Aceste evenimente au avut loc în condițiile în care pentru populația Cernăuțiului, aproximată la 80 000 de oameni, se coceau zilnic 8 000 de pâini¹⁰.

În aceste circumstanțe, israeliții au fost ridicați din comunele rurale și internați în lagăre special constituite. La Storojineț evreii erau folosiți la curățirea dărâmurilor rămase în urma distrugerii clădirilor de către ruși, iar în alte zone ale județului formau echipe de lucru pentru treburi curente, fiind puși la dispoziția autorităților¹¹. Acestea procedau la trierea evreilor, identificând pe „cei care au lucrat contra intereselor

⁵ *Ibidem*, f. 60.

⁶ *Ibidem*, f. 66.

⁷ *Ibidem*, dos 79/1941, f. 43.

⁸ *Ibidem*, dos 79/1941, f. 89.

⁹ *Ibidem*, f. 109.

¹⁰ *Holocaustul în România în documente ale celui de-al III-lea Reich. 1941-1944*, ed. Ottmar Trașcă și Denis Deletant, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 2006, doc. 11, p. 48.

¹¹ ANIC, fond IGJ, dos. 79/1941, f. 69.

populației românești de sub regimul sovietic, precum și cei care în vara anului 1940 s-au dat la acte ostile față de armată și autorități cu ocazia evacuărilor”¹². A fost constatat și faptul că evreii care au deținut funcții importante sub regimul comunist s-au retras odată cu trupele sovietice. În această categorie intră și evreii care au funcționat în sistemul educațional sovietic din Bucovina. Deși regimul sovietic a desființat toate instituțiile culturale, școlile au funcționat pe baza programului și directivelor bolșevice, program impus cu ajutorul personalului numit de ruși: „școlile românești în comunele rurale au fost încadrate cu personal didactic de origine evrei, aduși din interiorul sovietelor, și care s-au retras odată cu armatele rusești. În prezent școalele românești nu au nicio organizare, iar corpul didactic este complet inexistent.”¹³

Starea de spirit din rândul evreilor este „deprimată în urma măsurilor și regimului ce li se aplică”¹⁴. În ceea ce privește comunitatea din Cernăuți, rapoarte ale jandarmeriei o prezintă împărțită în două tabere: cea a capitaliștilor, care susține că poate să suporte orice regim ca grupare evreiască, cu condiția să nu fie supusă aceluiași tratament ca tabăra evreiască proletară și comunistă, care a fost de partea sovieticilor¹⁵. Pe de altă parte, asupra evreilor planează bănuiala că ar deține mari cantități de aur. Această bănuială pare a fi justificată în raportul întocmit de colonelul de jandarmi din Cernăuți, I. Mănecuță, datorită faptului că populația creștină rămasă în teritoriul ocupat a fost nevoită să vândă totul pentru a supraviețui. De asemenea, se zvonea că, în orașe, mulți evrei erau adăpostiți de creștini, fiindcă și unii români fuseseră ascunși de evrei în timpul regimului sovietic. Paralel cu această zvon se afirmă și că mulți evrei stau ascunși în păduri de teamă ca populația să nu se răzbune pe ei pentru „purtarea neomenoasă a acestora pe timpul sovietic”¹⁶. Mișcarea evreiască reprezintă un teren favorabil pentru propaganda comunistă, ei încercând să lanseze variate versiuni referitoare la o iminentă reîntoarcere a rușilor, fapt ce a provocat panică în suburbiile orașului Cernăuți și în județul Storojineț. Starea de alarmism a fost rapid anihilată, căci autoritățile locale „prinzând repede firul, au știut să liniștească populația”¹⁷.

La 30 iulie 1941, Inspectoratul de jandarmi Cernăuți ordona Batalionului 4 jandarmi să instaleze urgent un post de control la gara Cernăuți, condus de un „subofițer destoinic, demn și cinstit”, care să controleze persoanele ce părăsesc sau intră în orașul Cernăuți¹⁸. Aliniatul următor făcea referire la evrei, cărora le era interzis să părăsească orașul sau să intre în Cernăuți, chiar dacă aveau autorizații¹⁹.

În septembrie, Chestura Poliției Cernăuți trimite jandarmilor spre analiză o notă informativă care atestă nemulțumirea românilor din cauză că „toate serviciile

---

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem*, f. 67.

¹⁴ *Ibidem*, f. 68.

¹⁵ *Ibidem*, f. 69.

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem*, dos. 100/1941, f. 41.

¹⁹ *Ibidem.*

din localitate, începând de la restaurante, mezelării, debite, cât și celelalte întreprinderi, tot personalul de serviciu sunt numai evrei...iar românii se plimbă pe străzi, neputând ocupa niciun fel de serviciu”²⁰. A avut loc o investigație, iar răspunsul a stabilit că nota informativă corespunde adevărului, însă acest fenomen a apărut fiindcă românii, deși râvnesc diverse posturi, nu au calificarea și pregătirea necesară pentru a le ocupa²¹. Un astfel de portret al vieții economice din nordul Bucovinei poate fi explicat prin faptul că aproape întregul comerț și majoritatea întreprinderilor s-au aflat în mâinile evreilor, care se ocupau și cu meșteșugurile, fiind însă și muncitori în orașe²². Stagnarea totală a vieții economice a condus la reîncadrarea evreilor în procesul de reconstrucție economică.

Pentru a contura apăsătorul segregare și excluderea evreilor din toate sectoarele vieții sociale, guvernământul Bucovinei a apelat la un semn distinctiv: steaua galbenă (sau neagră). Autoritățile din Cernăuți au acordat o atenție specială acestui capitol, în ceea ce privește purtarea stelei lui David de către evreii din zonă. La 29 iulie 1941, împuternicitul generalului Antonescu pentru administrarea Bucovinei, Alexandru Rioșanu, solicită conducătorului statului acordul pentru emiterea unei ordonanțe care să impună evreilor din Bucovina eliberată un semn distinctiv. Motivația solicitării a fost că segregarea nu poate fi decât benefică statului român, fiindcă evreii, elemente subversive, și-au făcut în ultimul timp apariția în mase compacte, iar femeile și fetele evreice care caută compania soldaților români și germani pot fi un pericol pentru siguranța statului. Astfel, în opinia administratorului Bucovinei, este necesar să se ordone „– sub sancțiune penală – ca toți evreii bărbați și femei să poarte obligatoriu și vizibil o brasardă de culoare albă, pe care să fie aplicată steaua evreiască, plină, în șase colțuri, în culoare neagră”²³.

Ziua următoare, la Cernăuți, era afișată ordonanța nr. 1344 din 30 iulie 1941 ce impunea o serie de restricții pentru evrei, printre care și cea de a purta semnul distinctiv, „format din două triunghiuri echilaterale cu bazele de 6 centimetri, suprapuse în așa fel încât să formeze steaua evreiască ce se va confecționa din pânză galbenă”²⁴. Orice abatere de la articolele ordonanței era sancționată cu internarea în lagăr. Imediat după data de 30 iulie 1941, a existat o strictă supraveghere din partea jandarmeriei și poliției în legătură cu felul în care ordonanța a fost aplicată și respectată de evreii din Cernăuți și Bucovina. Astfel, un buletin informativ secret al Jandarmeriei din 16 septembrie 1941 semnaleză faptul că evreii din Cernăuți se sustrag purtării obligatorii a semnelui distinctiv și, speriați că vor fi strânși în ghetouri, încearcă să obțină certificate de botez de la diferite asociații religioase. Un exemplu este cel al

---

²⁰ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale (în continuare DJAN) Ilfov, Fond Chestura Poliției Cernăuți, dos. 15/1941, f. 25.

²¹ *Ibidem*, f. 26.

²² *Holocaustul în România în documente ale celui de-al III-lea Reich. 1941-1944*, citat, doc 12, pp. 49-50.

²³ *Evreii din România între anii 1940-1944*, ed. Lya Benjamin, vol. III, Partea II, București, Edit. Hasefer, 1997, doc. 240, p. 346.

²⁴ Matatias Carp, *Cartea neagră*, vol. III, Ediția a II-a, București, Edit. Diogene, 1996, p. 98-99.

comunității creștinilor după Evanghelie, care a eliberat certificate de botez evreilor în schimbul unor sume de bani²⁵.

La data de 9 octombrie au început pregătirile deportărilor în Cernăuți. Astfel, guvernământul Bucovinei a ordonat autorităților militare să supravegheze atent împrejurimile orașului, pentru a împiedica astfel ieșirea evreilor din oraș²⁶. La 10 octombrie, populația a fost înștiințată că s-a hotărât evacuarea populației evreiești din Bucovina. Pentru a fi evacuați, era necesar ca evreei să fie mai întâi strânși într-un ghetou și apoi transportați către punctele de graniță, acțiuni ce reveneau Comandamentului și Inspectoratului de jandarmi Cernăuți. Garniturile CFR necesare constau în două trenuri a câte 50 de vagoane staționate zilnic în gara Cernăuți²⁷.

La 10 octombrie, guvernatorul Calotescu emitea Ordinele pentru înființarea ghetoului Cernăuți, pentru confiscarea averilor și pentru deportarea peste Nistru, în ciuda opoziției primarului Traian Popovici²⁸. Operațiunea străngerii în ghetou începea în zorii zilei de 11 octombrie, iar pentru ca statul să nu fie păgubit, toate averile evreiești erau trecute în proprietatea statului²⁹. Delimitarea, pe străzi, prevăzută pentru ghetou³⁰, întemeia un mic cartier care putea cuprinde cel mult 10 000 de oameni înghesuiți, în condițiile în care aici trebuiau să fie adunate aproximativ 50 000 de suflete, fără a include pe creștinii ce locuiau deja în arealul delimitat³¹. A fost stabilit un program pentru strămutarea în ghetou, ce avea să se desfășoare între orele 7 dimineața și 18.00. Fiecare locuitor evreu putea lua cu el haine groase, îmbrăcăminte și hrană pentru cât mai multe zile. Fiecare cap de familie evreu avea datoria să întocmească, înainte de părăsirea domiciliului, un inventar cu toate bunurile pe care le lăsa în locuința părăsită. Cheia locuinței și inventarul erau puse într-un plic ce trebuia predat la ghetou. În ghetou exista un spital israelit, unde urmau a fi internați bolnavii. Dispozițiile ulterioare menționau că evreei găsiți după ora 18 în afara ghetoului vor fi împușcați. Același tratament urma a fi aplicat și celor ce opuneau rezistență, încercau să fugă sau să distrugă bunurile ce le-au aparținut. Evreei domiciliați deja în ghetou erau obligați să-i primească pe noii veniți³².

Programul străngerii în ghetou stabilea ca interval acordat pentru strămutare orele 9.30-18.00. Guvernatorul hotăra ca, la expirarea termenului, ghetoul să fie închis,

²⁵ ANIC, Fond IGJ, dos. 23/1941, f. 89.

²⁶ Matatias Carp, *op. cit.*, doc. nr. 93, p. 158.

²⁷ Arhiva Institutului Național pentru studierea holocaustului din România – „Elie Wiesel” (în continuare AINSHR-EW) Guvernământul provinciei Bucovina, RG 31.006M, fond 307 rola 5, f. 40. AINSHR conține documentele aflate în arhiva United States Holocaust Memorial Museum (USHMM).

²⁸ Cf. Radu Ioanid, *Holocaustul în România. Distrugerea evreilor și romilor sub regimul Antonescu, 1940-1944*, ediția a II-a revăzută și adăugită, cuvânt înainte Elie Wiesel, prefață Paul Șapiro, București, Edit. Hasefer, 2006, pp. 226-227.

²⁹ AINSHR-EW, rola 5, fond 307, f. 40.

³⁰ *Ibidem*, f. 41.

³¹ *Spovedania fostului primar al Municipiului Cernăuți, Dr. Traian Popovici*, în M. Carp, *Cartea neagră*, vol. III, doc. nr. 100, pp. 164-189.

³² AINSHR-EW, rola 5, fond 307, f. 41.

astfel „nimeni nu mai poate pătrunde în ghetou decât cu aprobarea scrisă specială a mea (în afară de creștinii ce locuiesc în cartierul respectiv și care vor dovedi aceasta cu acte de legitimație)”³³.

Regulamentul funcționării ghetoului era foarte strict: portul stelei lui David era obligatoriu, atât nesupunerea, cât și instigarea la nesupunere erau pedepsite cu moartea, ieșirea nu era admisă decât pentru prezentarea în fața instanțelor judecătorești sau în baza unui mandat, cu prealabila aprobare a guvernământului. Toți cei care ieșeau din ghetou cu aprobare specială erau trecuți într-un registru, menționându-se data și ora ieșirii, motivul, numărul autorizației și ora întoarcerii. Ieșirea evreilor putea fi aprobată numai prin poarta nr. 1, unde era prezent în permanență un ofițer de jandarmi³⁴. Comerțul de orice fel era interzis; încălcarea acestei dispoziții se pedepsea prin împușcare³⁵.

Ghetoul a fost încercuit cu sârmă ghimpată și prevăzut cu porți de lemn la ieșirile principale și cu pază militară. Capacitatea de cazare era minimă, iar condițiile de igienă precare: „chiar dacă camerele disponibile trebuiau să cuprindă până la 30 și mai mulți indivizi, partea cea mai mare a fost nevoită a se adăposti în coridoare, poduri, beciuri, șoproane și unde găseau refugiu...”³⁶ Apa potabilă lipsea, fântânile fiind insuficiente. Cartierul transformat în ghetou se evidenția de restul orașului prin „un miros de sudoare înăcrită, urină și fecale, de umezeală igrasioasă...exact mirosul concentrat al unui țarc de oi, pe întinsuri de pășune verde”³⁷. În aceste condiții comunitatea evreiască era obligată să asigure cazarea și sprijinul material tuturor conaționalilor, inclusiv izolarea bolnavilor și efectuarea înmormântărilor, iar în fiecare sector al ghetoului să asigure asistență medicală. Pentru ca acest lucru să fie realizabil era permis ca medicii hotărâți de comunitate să aducă instrumentele medicale și medicamentele necesare în ghetou³⁸. Funcționau mai multe piețe, deschise zilnic între orele 8-12 și, sub auspiciile primăriei – brutării, unde toți brutarii erau evrei³⁹. Condițiile deportării fiind deja schițate, încă din 10 octombrie, guvernatorul Calotescu a pus în vedere primarului să fie luate măsuri pentru ca brutăriile să coacă mai multă pâine, pentru a aproviziona populația evreiască ce trebuie să intre în ghetou și pentru ca la îmbarcarea în trenuri fiecare deportat să primească patru pâini⁴⁰.

---

³³ *Ibidem*, f. 42.

³⁴ *Ibidem*, f. 43

³⁵ *Ibidem*; vezi și *Mărturia lui Nathan Getzler*, în *Gesichte der Juden in der Bukowina*, Hugo Gold (ed.), vol. 2, 1962, Tel Aviv, p. 53-62.

³⁶ *Spovedania fostului primar al Municipiului Cernăuți, Dr. Traian Popovici*, în M. Carp, *op. cit.*, doc. nr. 100, pp. 164-189.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ AINSHR-EW, rola 5, fond 307, f. 43.

³⁹ *Ibidem*, f. 44.

⁴⁰ *Spovedania fostului primar al Municipiului Cernăuți, Dr. Traian Popovici*, în M. Carp, *op. cit.*, doc. nr. 100, pp. 164-189.

Starea de spirit a evreilor internați în ghetou era una foarte tensionată, toți temându-se de iminenta evacuare. Astfel a început în ghetou un comerț între evrei și creștini, evreii lichidând lucrurile de valoare; acestea intrau în proprietatea creștinilor la prețuri derizorii⁴¹. Tranzacțiile nefavorabile evreilor sunt confirmate de note informative ce relatează noile situații apărute în ghetou. Comerțul cu creștinii a luat amploare datorită prețurilor reduse ale lucrurilor de valoare (valută, bijuterii, covoare de preț, lenjuri, blănuri, porțelanuri, cristaluri), astfel încât la Cernăuți s-a observat „o afluență neobișnuită de mașini din București, Buzău, Galați, etc.”⁴² Autoritățile au luat măsuri pentru a asigura imposibilitatea evadării din ghetou: organizarea și paza ghetoului cădeau în sarcina Batalionului 1 Jandarmi, adus special pentru această misiune; pentru supravegherea cât mai riguroasă a populației din ghetou, cât și pentru prevenirea evadărilor, s-a ordonat iluminarea completă a cartierului ghetoului; de asemenea, în ghetou au fost infiltrați agenți de poliție și ai siguranței⁴³. Supravegherea strictă a ghetoului a întâmpinat dificultăți din cauza faptului că aici se aflau instituții publice, școli, ateliere, diverse întreprinderi economice, ai căror angajați erau obligați să intre și să iasă din ghetou. Mai mult, principala arteră care realiza conexiunea gară–centrul orașului trecea prin ghetou, impunându-se astfel „evacuarea întregii populații evreiești din cartierul stâng al str. Reg. Ferdinand – I. C. Brătianu, degajându-se în acest mod circulația spre gară”⁴⁴.

Acțiunile de ghetozare și planificările deportărilor au atras atenția autorităților germane, care considerau că măsurile luate împotriva populației evreiești din Cernăuți vor duce la prăbușirea totală a vieții economice. Note ale consulatului german din Cernăuți consideră deportarea ca un act precipitat, în condițiile în care românii nu au soluții pentru înlocuirea forței de muncă dislocate din oraș și din întreaga Bucovina⁴⁵. Interesele germane în zonă au fost prezentate clar generalului Calotescu, pentru protejarea lor solicitându-se ca reprezentanții firmelor germane din Reich să asigure desfacerea produselor acestora, iar firmele germane stabilite în Cernăuți să își păstreze personalul pentru a își putea continua activitățile⁴⁶. O analiză a activității economice a evreilor din Cernăuți a relevat importanța deosebită a acestora. Ei dețineau aproape în totalitate controlul asupra comerțului și industriei constituind totodată un procent însemnat al meseriașilor și muncitorilor din fabrici. Fiind deosebit de capabili, ei au ajuns să se bucure de o mare prosperitate, ocupând poziții cheie în segmentul economiei locale. Deși statul german a făcut eforturi pentru a diminua puterea lor economică și a substitui pe evrei cu elemente românești, s-a dovedit imposibilă identificarea personalului care să înlocuiască cu succes pe

⁴¹ AINSHR-EW, RG-31.006M, rola 137, fond 307, opis 3.5, f. 60.

⁴² *Ibidem*, f. 90.

⁴³ *Ibidem*, rola 5, f. 225.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Holocaustul în România în documente ale celui de-al III-lea Reich. 1941-1944*, citat, doc. 32, 33, pp. 90-91.

⁴⁶ *Ibidem*, doc 34, p. 92.

evrei. Un memorandum din 16 octombrie 1941 rezuma situația: „la o examinare rațională a situației reale, rezultă concluzia că momentan nu ne putem dispensa de evrei, ei fiind necesari la refacerea vieții economice din Cernăuți.”⁴⁷ Deoarece guvernul român era decis în a elimina, complet și rapid, evreimea din sectorul economic, consulatul Reich-ului a propus următoarea rezolvare: pentru a elimina evreimea, fără a periclita viața economică, se impune înlocuirea evreului cu personal „arian.” Astfel, fiecărui evreu care activează independent – să i se repartizeze câte un ucenic arian, care să fie instruit corespunzător. Evreul ar putea fi eliminat din procesul economic atunci când ucenicul ar fi în măsură să preia întreaga activitatea a evreului⁴⁸.

Autoritățile române au realizat, mai mult sau mai puțin, faptul că înființarea ghetoului presupune menținerea unor tehnicieni și specialiști evrei în oraș. Astfel, s-a ajuns la concluzia că prezența unei părți a evreilor este cerută „atât de împrejurări, cât și de necesitatea redresării vieții economice locale”⁴⁹. A fost înființată o comisie pentru trierea evreilor alcătuită din generalul Vasile Ionescu, primarul Traian Popovici, vice-primarul Pop, maiorul Tarnaveschi, sublocotentul Popovici, sublocotenentul Lunguleac și secretarul primăriei Bucevski⁵⁰. Această comisie de triere a reușit practic salvarea de la deportare a aproximativ 17.000 evrei, încadrându-i pe listele specialiștilor indispensabili. Acțiunile întreprinse de primarul Popovici și membrii comisiei au generat suspiciuni, activitatea de triere fiind în permanență contestată de simpatizanții politicii antonesciene și supravegheată de serviciile secrete. Constituirea ghetoului în octombrie 1941, trierea și apoi deportările în Transnistria reprezintă un episod distinct al tragediei evreilor din Cernăuți. În acest context, documentele arhivistice așteaptă încă a fi exploatate, oferind o imagine clară a modului în care a fost implementată politica rasială a guvernului român în Bucovina și în Cernăuți.

---

⁴⁷ *Ibidem*, doc 35, pp. 93-95.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ AINSHR-EW, RG-25.004M, rola 135, dos. 2868/1941, f. 27.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 13.